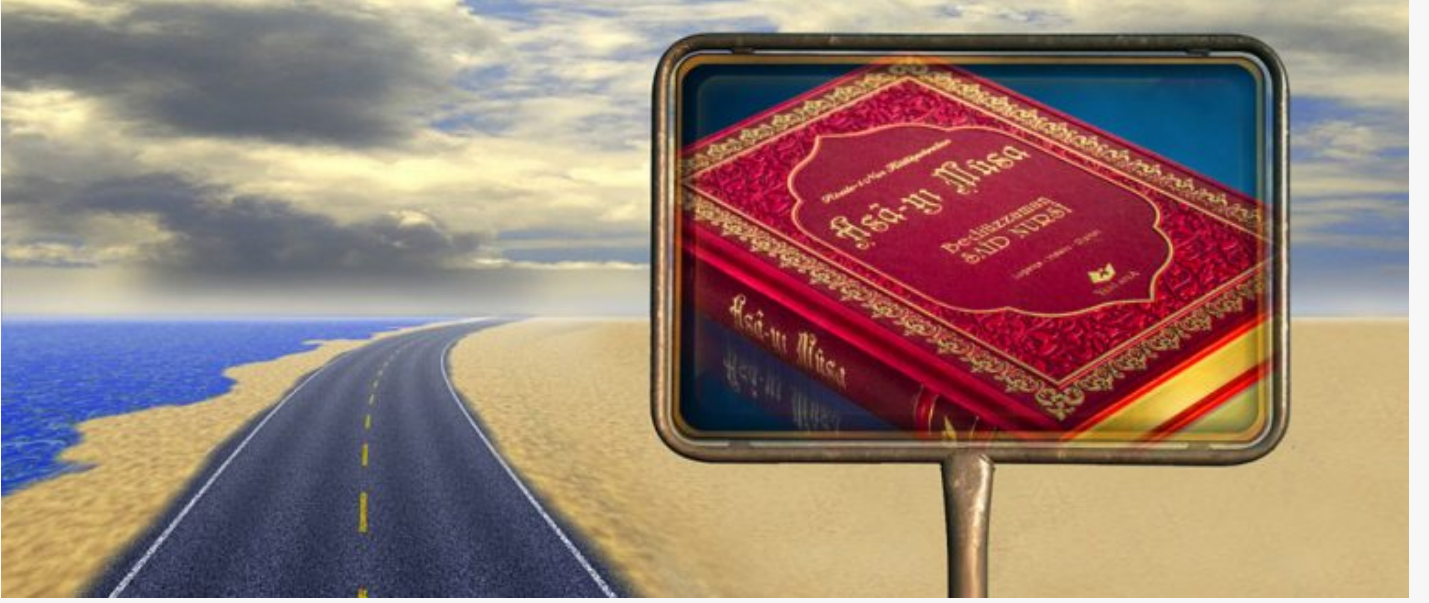

İslâm'ın Yeniden Yorumlanması

Bediüzzaman merhumun zamanını ben şöyle değerlendiriyorum. (Ben kendimi hariçten gazel okuyor kabul etmiyorum. Çünkü ben Üstadın-mübalağasız-bütün yazdıklarını okudum. 1950'li yıllarda İmam-Hatip'te başladım okumaya. Ben Elmalılı'yı da okudum, Gazali'yi de okudum, Bediüzzaman'ı da okudum. Bunları yan yana okudum. Bu bende daha güzel bir ufuk meydana da getirdi.)

Ben Hazretin bu konuda söylediklerini okuduğumda, sonra olanlar onu daha iyi anlamamı sağladı. Şunu gördüm. Bediüzzaman merhumdan önce dünyada ve Türkiye de olup bitenler var ve önemli bir erozyon geçirmiş Türkiye. (1991'de Sovyet Rusya'ya gittim. 70 yıl Komünizmin baskısı altında yaşamış insanlar, bu baskıdan yeni kurtulmuşlardı. Baktım orada namazdan bile bahsetmenin, gusülden bahsetmenin anlamı yok. Yani öncelikler tamamen değişmiş. Orada siz insanlara yararlı olmak istiyorsanız bir kere İslam'ı, İslam kelimesini anlatacaksınız. Müslümanlık diye bir din olduğunu anlatacaksınız. Adam besmele çekerek rakı içiyor; besmelenin ne olduğunu, rakının ne olduğunu anlatmayı bile sonraya bırakacaksınız.) Şimdi Bediüzzaman merhum okuyor, yazıyor, belli bir bilgi ve şuur derecesine geliyor ve dinine, içinde yaşadığı topluma hizmet aşkıyla yola çıkıyor. Bir öncelik belirliyor. Bu öncelik fıkıh değil, akaid ve İslam düşüncesidir. Hem de bu İslam düşüncesini diğer düşünceler karşısında bir fitri akli baz alarak ve Kur'an'ı üstad olarak-zaten o Kur'an'ın şakirdiyim ben diyor; ama bu peygamberi dışlayan "Kur'an Müslümanlığı" değil-hiç şüphe yok ki, Resulullah'ı da örnek alarak, imana öncelik vererek, İslam'a ters düşünceleri melhuzunda tutarak yani ilhad düşüncesini de daima göz önünde tutarak onu yıkmayı hedefliyor. Böyle bir hengamede amele yani yapıp-etmeye, hukuka yani fıkha ve orada da içtihad girerseniz akılları karıştırırsınız. Bence "altı mani"nin altısını da buraya irca edebilirsiniz. Ama bu sohbetin başında konuştuk; Bediüzzaman merhum attığı taşın yerini bulduğunu gördüğünde, ümmet-i Muhammed'in imanda, düşüncede belli bir şuur mertebesine geldiğini gördüğünde, elbette İslam yaşanacak şimdi dört başı mamur bir İslam imanına kavuşmuş insan, adımını atarken "bu adımda şu inandığım ve sevdiğim Allah'ın rızasına uygun mu?" diye soracak. Bu soruyu sorduğumuz gün amel başlar. Oraya girdiğiniz anda da gerekiyorsa içtihat yapılır.

Bence Bediüzzaman merhum, mesela kelimada bir içtihat yapmıştır. Amelde içtihadı girmediğine bakmayın, İslam düşüncesinde yaptığı iş bir içtihatdır. Onu da daha önce anlattım. Orada bir yeni yol ve yöntem denemiştir. İctihat dediğimiz ne zaten!

Kur'an-ı Kerim'e çeşitli maksatlarla tefsir yazabilirsiniz. Malumualiniz Kur'an-ı Kerim aslında bir hidayet kitabıdır. Hidayet ise iki cihanda mutlu olabileceğiniz bir hayat yolu demektir. Bir hayat yolu ki, o sizi iki cihan mutluluğuna götürsün. Kur'an işte bu hayat yolunu öğretmek için gelmiştir. İnanç olarak, düşünce olarak, amel olarak, şuur olarak bu hayat yolunu öğretmeye gelmiştir. Bunun ötesi vasıtaadır. Dağlardan bahsetmiştir, kömürden bahsetmiştir, demirden bahsetmiştir. Enfüsten, afaktan, kainattan, yıldızlardan, güneşten, aydan bahsetmiştir ama bunlar hep vasıtaadır. İnsanın aklını çalıştırmak, tefekkür kapasitesini harekete geçirmek ve buradan Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine, ilmine

istidlal etmeyi sağlamak için birer araç, birer vasıttan ibarettir. Şimdi, siz ne olursa olsun Kur'an'da kullanılmış vasıtaları da ve onun amacı olan hidayeti de açıklayayım, her bir şeyi açıklayayım diye yola çıkıyorsanız tefsir yapmak istediğinizde, tam işte Bediüzzaman'ın dediği gibi yapmanız gerekiyor. Niye biliyor musunuz? Çünkü Kur'an'ı Kerim'in temas ettiği o alanların her biri, şimdi, birkaç bilim dalının konusu olmuştur. Eskiden allame diye bir tanım vardı. Allameyi camiü'l ulum ve'l fünun diye tarif ederlerdi. Yani hem maddi, hem manevi; hem dini hem dindışı ilimleri bilgisinde toplamış insanlardı. Şimdi böyle insan bulunmaz. Onun için de Kur'an-ı Kerim arı demişse mesela, arıyı hangi bilim dalı inceliyorsa o bilim dalına gidersiniz. Aynı zamanda o insanlar Allah'a iman ediyor olacaklar. Allah'a iman etmiş olmak o ilim dalında sizin hakikatleri değiştirmenizi gerektirmez ama saptırmanızı engeller. Hatta gerçeği olduğu gibi ortaya koymanızı sağlar. O kişiye şunu soracaksınız. Bu arının özelliğine ki, Allah Teala bin bir hayvan içinde bu arıya dikkat çekmiş? O insan size arıyı anlatacak. Sonra siz yakalayacaksınız; ha! şundan dolayı Allah Teala burada arıyı ya da karıncayı bize bir delil olarak göstermiş. Tevfik Fikret diyor ki, "bir karınca götürür Hakk'a beni" Bu kastediliyor. Ben mesela Kur'an-ı Kerim'in Fıkıhla ilgili alanını yani sosyal, siyasal, hukuki, içtimai hayatımızı düzenlemeye yönelik ya da o alanlarda yapacağımız düzenlemelere ilham teşkil edecek ayetlerini esas alacak bir tefsir yapacak olsam o zaman Botanikçiye ihtiyacım olmayabilir.

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

XIX. asrın ikinci yarısından itibaren ulema İslâm'ı yeniden yorumlamaya ihtiyaç duymuştur. Bu dönemde çeşitli İslam ülkelerinde bu arada Osmanlılarda ve Türkiye de bir takım yorumcular ortaya çıkmıştır. Bu yorumlara reform demekle bir sakınca yoksa da tecdid (yenilenme) ıslahat (düzeltme) deyimleri tercih edilmelidir. Zira reform kelimesi Türkiye de dini hareketler bakımından olumsuz çağrışımlara sebep olmaktadır. Said-i Nursi'nin başlattığı hareket tecdid ve ıslahat açısından önemlidir. Risale-i Nur'daki yeni yorumlar bu harekete varolma ve varlığını sürdürme imkanını vermiştir. Said-i Nursi'nin "içtiha kapısı açık ama oradan girmenin önünde engeller var" demesi önemlidir. Bilgili ve ehil alimler bu engelleri aşabilir. Bu engeller bir çıta gibidir. Bu çıta yüksektir herkes ondan aşamaz, onu aşmak için ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır. Said-i Nursi'nin iman, ibadet, ahlak konularına ağırlık vermesi son derece isabetli olmuştur. Sürekli olarak kendini yeni yorumlarla güçlendirmeyen bir medeniyet, bir din zayıflamaya mahkumdur.

Prof. Dr. Süleyman Uludağ

İnsanlar hayatın her alanında çeşitli tercihler yapmakla karşı karşıya kalır. Tercih insanı bazen bir tehlikeden kurtarır, bazen de zarar görmesine yol açar; tercihlerle hayata yön verilmeye çalışılır. İyi-kötü, güzel-çirkin gibi yargılar, tercihi sağlayan değerlere dayanır. İnsan, iyi ve kötüyü seçme yaşına gelmesinden itibaren, seçtikleriyle beraber yaşar. İnsanın eşya ile ilişkisi, insanın insanla ilişkisi hep bir seçim sonucunda belirlenir. Kültürler, toplulukların tercihlerinin değişik görünümlerinden başka bir şey değildir.

İnsanın düşünce dünyasına dair bazı seçimlerde bulunması hiç kuşkusuz hepsinden önemlidir. Çünkü hayatını bu anlamların oluşturduğu ilkeler çerçevesinde tanzim eder. İlahi mesajı anlayıp algılamakla muvazzaf olan insanın en temel fonksiyonlarından birisi hiç kuşkusuz yorum yapmaktır. Hele hele Allah ile kul arasına bir aracı koymayan İslamiyet'in mensupları açısından yorum kavramı daha da önemlidir. Hristiyanlarda özel bir imtiyaza sahip olan din adamları, yorumlama yetkisini kimseye vermek istemeyebilirler; hatta kendine özgü yorum yapanları "Protestan" diyerek onlarla yıllarca savaşılabirler; ancak İslamiyet'te böyle bir şey olamaz; çünkü İslâm'ın bizzat kendi kutsal kitabı insanları düşünmeye, tefekkür etmeye, akıl yürütmeye teşvik eder. Bir müslüman feridin en temel görevlerinden birisi akletmek, düşünmek ve varlık hakkında yorum yapmaktır.

Üç aylık fikir dergisi Köprü, müslümanın İlahi mesajı anlama ve yorumlama becerisini dosya konusu yaptığı yeni sayısında değişik yazar portföyü ile konuyu enine boyuna analiz ediyor.

Konu etrafıca tartışılırken bugün de üzerinde sıkça durulan içtiha, taklit, reform, tecdid gibi kavramların anahtar kelime edinildiği görülüyor. Hayreddin Karaman ve Süleyman Uludağ yoruma açık olan şeylerle, açık olmayan şeyler üzerinde duruyorlar. Dinin değişenlerinin hangi şartlarda nasıl yorumlanması gerektiği bu yazıların en önemli bölümünü oluşturuyor. Karaman'la yapılan röportajda son tartışmalara da yer verildiği gözleniyor. Tahsin Görgün, "yeniden" kelimesinin çağrıştırdığı olumsuz anlamlar üzerinde yoğunlaşırken, olumlu anlamına da bir gönderme yapmadan

edemiyor. Görgün'ün yazısı müslümanların Kur'an ve sünnetle irtibatını koparmak isteyen Batılı oryantalistlerin bakış açısından "yeniden" kavramının nasıl görüldüğü üzerinde yoğunluk kazanıyor. İslâm'ı bir inanç olarak değil de bir kültür olarak gören bu anlayışın penceresinden "yeniden" kavramının doğru çağrışımlarını bulmak zorlaşmaktadır. Görgün'ün bu yazısı Adnan Aslan'ın Modernizmin etkisini inceleyen yazısı ile beraber düşünüldüğünde daha zengin bir fikir ziyafeti ile karşılaşırız. Aslan, Modernizmin Batı'daki bütün taşları yeniden inşa etmesinden sonra, Doğu'yu da etkilemeye başladığından söz ederek, İslâm'ı Batı rasyonalitesi içerisine entegre etmenin yanlışlığına dikkat çekiyor.

Tarık Ş. Nişancı, İctihat kavramını gelenek ve yenileşme kelimelerinin sunduğu imkanlar çerçevesinde ele alıyor. Nişancı, Görgün'ün "yeniden" kelimesine mesafeli duran üslubunu kuvvetlendiren argümanlar sunuyor; ona göre, değişenleri yorumlamak ile nefislerde olanı değiştirmek arasında önceliklerimizi belirlemeliyiz. İnsan nefisinde olanı putlaştırmak yerine değiştirme yoluna gitmelidir. Aslında değişim kaçınılmaz fakat bu kaçınılmaz olgu nasıl yaşanacaktır? Asıl mesele bu olsa gerektir. Murat Çetinkaya'nın reform ve tecdid diye kategorize ettiği bu olgu, değişimin olumlu ve olumsuz anlamından başka bir şey değildir.

Bu olgu Karaman Hoca'nın "Dinin değişmezleri ve değişenleri vardır; değişenler, Allah Teala böyle murad ettiği için değişir; bizim canımız istediği için değil" şeklinde formüle ettiği cümleleriyle özetlenebiliyor.

Yazarlardan özellikle Hayreddin Karaman, Süleyman Uludağ ve Veysel Kasar Bediüzzaman Said Nursi'nin içtihadı dair görüşlerini yorumluyorlar. Bediüzzaman'ın İctihad Risalesinde "İctihad kapısı açıktır, fakat bu zamanda oraya girmeye altı mani vardır" şeklinde hükmü detaylandırılıyor. Karaman Hoca konuyla ilgili altı maninin altısını da yazımın arasına koyabilirsiniz derken, Uludağ Hoca, "Said Nursi'nin başlattığı hareket tecdid ve ıslahat açısından önemlidir. Risale-i Nur'daki yeni yorumlar bu harekete varolma ve varlığını sürdürme imkanını vermiştir." diyerek Risale'nin tecdide dair misyonuna dikkat çekiyor.

Yazısını İslâm'ın yorumunda bilgi kaynaklarının değeri ve içtihadın imkanı konusuna ayıran Veysel Kasar, İslâm'ın temel kaynakları hakkında bilgi vererek içtihat üzerine yapılan tartışmalara giriyor. Bediüzzaman'ın, yorumların Kur'an'ı göstermesi gerektiğine dair görüşlerine yer veriyor. Aksi takdirde Kur'an'a ayine olamayan çalışmalar İslami açıdan başarısız ve amaca ulaşamamış sayılacağından söz ediyor.

Karaman Hoca'nın içtihat kapısı açıktır/kapalıdır, şeklindeki tartışmalar için yaptığı analiz, Muhakemat'taki Sekizinci Mukaddeme'de belirtilen çerçeveyi açıklar nitelikte. Zaten Karaman Hoca bu konularda Risale tetebbuatını röportajın muhtelif yerlerinde ifade ediyor. Risaleleri baştan sona yıllar önce okuduğunu ve onlardan hala yararlandığını söylüyor. Sekizinci Mukaddeme'de İslâm'ın ilk 3-5 asrında içtihat olgusunun yoğun bir şekilde yaşandığını, düşüncenin geliştiği belirtiliyor. Daha sonraki dönemlerde taklit olgusunun İslâm düşüncesine büyük gerilmesine neden olduğunu belirtiliyor. Yazıda bu taklit olgusunun nedenleri üzerinde ayrıntılı olarak duruluyor. Ayrıca Hayreddin Karaman'ın bir tefsirin yapılabilmesi için gerekli olan şartları anlatırken cevapladığı bir soruda, tefsirlerin kişiler değil, heyetler tarafından yapılması üzerinde duruluyor. Aynı konu üzerine fikirlerini söyleyen Kasar, Kur'an'ın bütün ilimlerin çekirdeğini taşıdığını belirterek yorumun heyetler tarafından yapılması gerektiğini belirtiyor. Bir insanın her bilimde uzman olması mümkün olmadığından Kur'an'ı anlamak için kendi mesleklerinde uzman insanlardan müteşekkil bir heyetin olması gerekir. Kur'an'ı anlayabilmek için gerekli olan kudsi bir dehaya nüfuzlu derin bir içtihadı malik olmalı ki tefsir yapılabilsin; bu özellikler de ancak şahs-ı manevi de bulunabilir. Bu açıdan tefsirlerin heyetler tarafından yapılmalıdır.

Köprü dergisinin yeni sayısında dosya dışı yazılar da yer alıyor. Bunlardan birisi, iki sayıdır devam eden İslâm Yaşar'ın "Said Nursi Türkçesi" adlı makalesinin yansımalarından oluşuyor. Geçen sayıda yer alan Ahmet Turan Alkan'a ait tenkit yazısına bir cevap hazırlayan İslâm Yaşar'ın çalışması, bu bölümde yer alıyor. Ayrıca aynı konuda çalışan Senai Demirci'nin bir çalışması da yer alıyor. Demirci bu çalışmasında amacının iki ustanın arasına girmek değil, anlam ve istifadeyi artırmak olduğunu belirtiyor.

Buraya kadar Köprü dergisinde yer alan çalışmalardan bazı ipuçları sunmaya çalıştık. Gül bahçelerinden derlenmiş bir buket sunduk, fakat hiçbir zaman gül bahçelerinin tamamını göstermedik. Bu fikir buketleri arasında dolaşmak isteyenleri dergi satırlarıyla buluşmaya davet ediyoruz.

Kendini sorgulamaktan, öğrenmekten, anlamaktan, tartışmaktan, yanlışmış olmaktan, bugünü yaşamaktan korkmayan beyinlerin, Köprü sayfaları ile yüzleşmelerini tavsiye ediyoruz.